

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 5, 2017

УДК 332.1

*К. В. Кривко,
студентка кафедри «Економіка підприємства»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕТАЛУРГІЇ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

*К. W. Kryvko,
Student of Department of Business Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ANALYSIS OF THE STATE OF THE UKRAINIAN STEEL INDUSTRY IN THE CRISIS AND POST-CRISIS PERIODS: POTENTIAL, PROBLEMS, CAUSES, RECOMMENDATIONS

Стаття присвячена вивченню сучасного стану української металургійної галузі, зокрема огляду основних проблем металургійного комплексу, детальному аналізу причин кризи у галузі, яка розгорнулася на тлі загальної економічної кризи в країні, а також симптомів та факторів, які супроводжували кризу галузі. Під час узагальнення причини кризи було агреговано за трьома напрямками: причини світового (світові тенденції), державного і галузевого рівнів. Завдяки цьому із усієї сукупності причин кризового стану можна виокремити ті, які знаходяться у сфері впливу українських металургійних підприємств і можуть бути усунені завдяки розробці відповідних стратегічних кроків. Використання комплексного підходу дало змогу окреслити об'єктивну ситуацію і на основі цього сформуувати актуальні рекомендації, що і обумовлює практичне значення статті.

The article studies the modern state of the Ukrainian steel industry, in particular exploring the main problems of the metallurgical complex, a detailed analysis of the causes of the crisis in the industry, which was developed against on the background of General economic crisis in the country, as well as the symptoms and factors that accompanied the crisis in the industry. During generalization, the causes of the crisis was agreguen in three areas: the causes of world (global trends), state and sectoral levels. Thanks them from the entire set of reasons for the crisis state can select those, which are in the sphere of influence of Ukrainian metallurgical enterprises and can be elimination through the development of relevant strategic steps. The integrated approach allowed to describe an objective situation and on this basis to form a relevant recommendation, which causes a practical value of the article.

Ключові слова: металургійний комплекс, криза, проблеми, причини, симптоми, фактори, рекомендації.

Key words: metallurgical complex, crisis, problems, causes, symptoms, factors, recommendations.

Постановка проблеми. Український металургійний комплекс – локомотив української економіки. Проте на сьогодні

він перебуває у трансформаційному, перехідному стані, який може привести або до якісного оновлення і перебудови галузі, або ж до її глибшого занепаду і повного морального старіння основних технологій. У кризовий та посткризовий періоди відбулося особливе загострення структурних проблем, які, на жаль, вже давно намітились у металургійному комплексі. З огляду на сформовані обставини функціонування металургійної галузі можна обґрунтувати актуальність розгляду даної теми. Через аналіз причин настання кризового стану можна поетапно прийти до формулювання висновків та пропозицій щодо тих реформ, впровадження яких призведе до якісного оновлення галузі та виведення її на новий рівень конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню галузі присвятили свою увагу такі вітчизняні науковці, як, А. Амоша, В. Большаков, А. Мінаєв, В. Нікіфорова, О. Глушко, С. Савчук, проте через свою актуальність, дана проблематика потребує подальшого вивчення і розробки дієвих рекомендацій і пропозицій. У науковій літературі вчені економісти раніше не проводили подібний причинно-наслідковий аналіз кризи галузі у розрізі виокремлення причин, симптомів і факторів кризи.

Мета статті: охарактеризувати сучасний стан металургійної галузі через вивчення причин, симптомів, факторів кризи для подальшого формулювання актуальних рекомендацій для держави і підприємств.

Виклад основного матеріалу. Металургійна галузь є безперечно важливою частиною реального сектору. Варто навести такі дані про її місце і роль в економіці країни:

- 1) приблизно 10% усіх промислових працівників зайнято у металургійній галузі [4];
- 2) частка основних засобів металургійної галузі у загальному обсязі необоротних активів складає від 12 до 14% [9, с.5];
- 3) металургія виробляє приблизно 15% від ВВП країни (у 2015 році), при досягнутому рівні у 20% (у 2013 році) [8, с. 47];
- 4) частка металопродукції у експорті країни складає від 30 до 40% [9, с. 5].

Цінність українського металургійного комплексу полягає у збалансованості розташування таких природних копалин як залізна і марганцева руди, коксівне вугілля, флюси, вогнетривкі глини і інші. Це, в свою чергу, робить комплекс значною мірою автономним і незалежним від зовнішньоекономічних торговельних та кооперативних виробничих зв'язків.

Типовим для галузі є випуск первинної металургійної сировини, яка може використовуватись для випуску більш високотехнологічної продукції. Загалом на випуск чавуну, сталі та феросплавів припадає приблизно 75-80% обсягу випуску у всій галузі, на виробництво труб до – 10%, на виробництво готових металовиробів – 8,5-10% [9, с. 5]. Таким чином галузь орієнтована на поставку сировини для більш розвинутих країн, які у подальшому використовують її для створення високоякісної техніки чи обладнання з метою подальшого продажу. Іноземний досвід має стати повчальним, саме тому такий стан речей є можливою передумовою для розвитку власної переробної промисловості, яка буде базуватись на вже існуючому металургійному комплексі.

Таким чином, можна зробити висновок, що металургійна галузь є безперечно важливою для української економіки. Галузь є надзвичайно перспективною і готовою до перебудов.

Та попри урахування усіх сильних сторін та перспектив, варто перейти до розгляду проблем і слабких місць галузі, особливо загострених фінансовою кризою 2008 року і подальшою економічною кризою в Україні.

Проблеми, які є притаманними металургійній галузі, можна класифікувати наступним чином:

- 1) низький техніко-технологічний рівень виробництва, високий рівень фізичного і морального зносу основних засобів, панівне положення відсталих технологій, повільні темпи модернізації виробництва;
- 2) низька інноваційно-інвестиційна активність галузі (відставання України в 1,5-2 рази від Китаю та Росії як прямих конкурентів за показником інвестицій в основні засоби на 1 т. сталі) [2];
- 3) висока енерго- і ресурсоємність (50% від собівартості продукції складають витрати на енергетичні ресурси при рівні 20% у розвинутих країнах) [6];
- 4) деформація сортаментної структури випуску, експорту та імпорту металопродукції у бік зростання обсягу імпорту високоякісної металопродукції в середньому на 5% і зростання обсягу експорту напівфабрикатів на 5-7%;
- 5) посилення конкуренції на зовнішньому ринку;
- 6) низький рівень внутрішнього споживання сталі і як наслідок висока залежність від кон'юнктурних коливань на зовнішньому ринку (середнє споживання сталі на душу населення у 2-2,5 рази менше, ніж США і ЄС, в 4 рази, ніж в Китаї) [7];

Криза 2008 року за торкнула не лише світовий фінансовий ринок, а й більшість національних економік світу. Проте найчутливішими до кризових проявів виявилися ті галузі, які мали проблеми «хронічного характеру», тобто потребували структурних перетворень і були потенційно вразливими до будь-якого коливання умов на світових ринках.

Перейдемо до аналізу причини, симптоми і фактори кризи у металургійній галузі України. На нашу думку, основні причинами кризи, яка розгорнулася у галузі, можна розділити на три блоки.

Перший блок причин виокремлений на основі їх об'єктивного характеру. До нього належать: поступове уповільнення темпів зростання китайської економіки і, як наслідок, зниження китайського попиту на металопродукцію у світі; формування позитивної тенденції серед європейських країн до використання металобрухту, і, як наслідок, падіння світової ціни на металопродукцію; зростання на цьому тлі конкурентоспроможності китайських та російських металовиробників у зв'язку із нижчою собівартістю виробництва (український металопрокат коштує в середньому на 25% дорожче);

У контексті аналізу першої групи глобальних причин спаду у металургійній галузі варто звернути увагу на динаміку цін на сталь, яка побудована на основі даних про вартість сталі на Лондонській біржі (рис. 1).

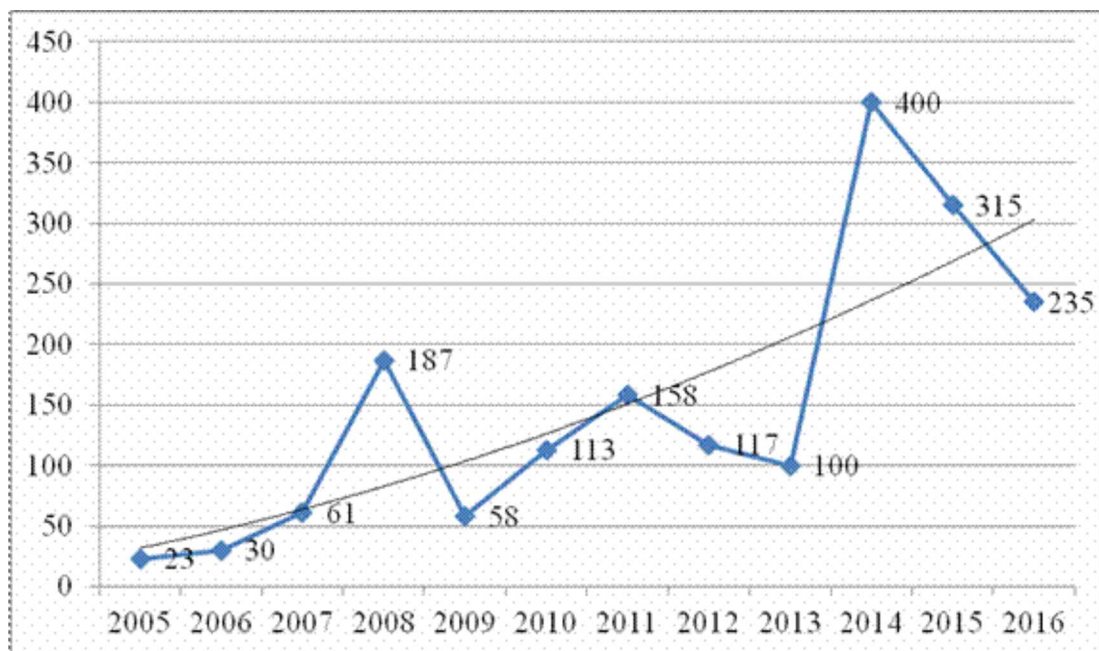

Рис. 1. Динаміка світової ціни на сталь

* побудовано автором на основі джерел [1; 5]

Як видно з рис. 1, перед початком світової фінансової кризи, ринок металургійної продукції був максимально розігрітим, адже зростання ціни 2008 р. порівняно з 2007 р. зросло майже втричі. Проте після світових фінансових потрясінь темпи розвитку національних економік уповільнюються, попит на металопродукцію закономірно знижується, що майже одночасно співпадає у часі із закінченням формування виробничих пропорцій у структурі китайської економіки, уповільненням темпів її зростання. Всі ці фактори вплинули на зниження світової ціни на сталь, до чого українські виробники не були готовими: основні засоби не були модернізовані вчасно у момент докризового зростання прибутковості виробництва, технологія не була оновлена.

На рис. 2 можна побачити позитивну динаміку зміни обсягу виробництва сталі в світі. Це ще одна причина того, чому український металургійний комплекс виявився не готовим до кон'юнктурних коливань на світовому ринку. За умов зниження світового попиту і динамічного росту обсягів виробництва металопродукції, ключовим фактором конкурентної боротьби стала ціна, яка у випадку вітчизняного виробництва не могла витримати конкуренцію з боку більш дешевого виробництва сталі у Китаї, Росії та інших країнах. Собівартість української металопродукції занадто висока для того рівня якості, який готові запропонувати українські виробники.

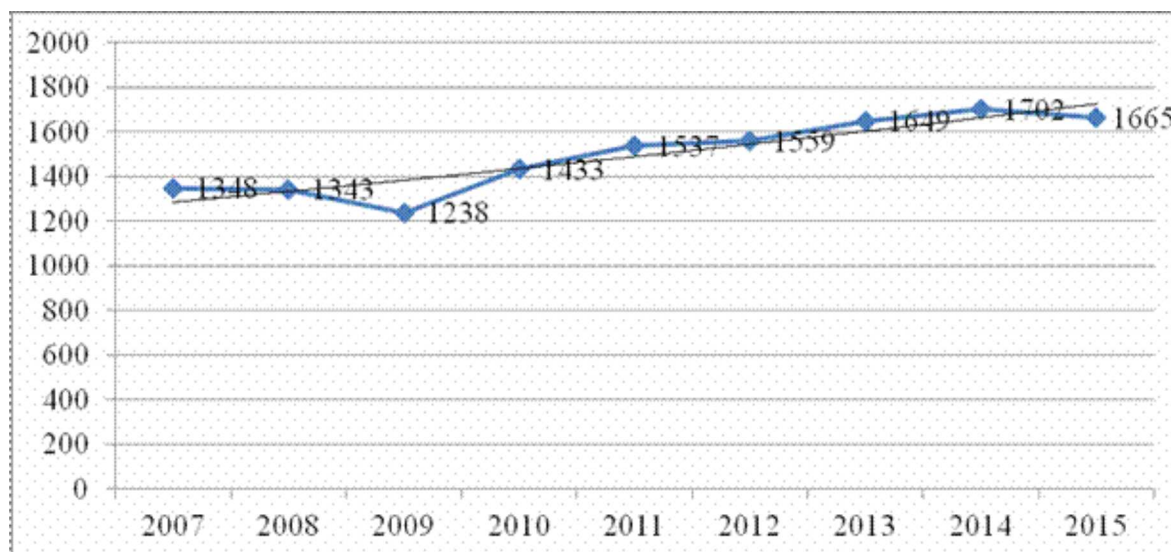

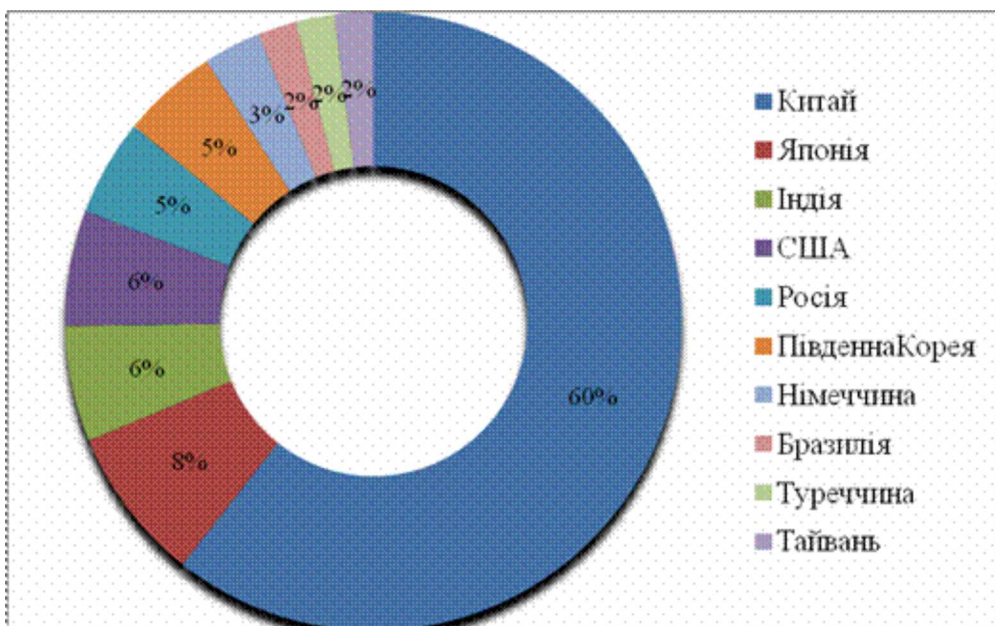
Рис. 2. Обсяги світового виробництва сталі, млн. т.

* побудовано автором на основі джерел [7, с.7]

Україна як країна, яка завжди була вагомим гравцем на арені виробників сталі, втратила свої позиції у посткризовий період і перестала входити у топ-10 світових виробників металопродукції (рис. 3).

За даними рейтингу Worldsteel, Україна опинилася на 11 місці серед світових виробників сталі з обсягом випуску 2,06

млн. т. у вересні 2016 року. Її місце у рейтингу зайняла Італія [3].

Рис. 3. Найбільші світові виробники сталі

*побудовано автором на основі джерел [7, с.5]

Другий блок причин охоплює ті, які зумовлені ситуацією в країні. До них належать незадовільно низький обсяг знижки з боку держави на вартість залізничних перевезень продукції (в той час як російський уряд знизив ціну на вартість подібних перевезень на 40%); зростання ціни на імпортований газ у комплексі з відмовою українського уряду знизити закупівельні ціни на газ для українських металургійних комбінатів; недостатня підтримка галузі з боку держави; проблеми з поверненням ПДВ, практика авансових платежів до бюджету. Також проблеми на шляху до модернізації підприємств у певній мірі пов'язані із неточностями уникнення відшкодування ПДВ при ввезенні енергозберігаючого обладнання. На практиці виробникам відмовляють у подальшому звільненні від ПДВ у зв'язку з відсутністю підприємства у встановленому переліку [2]. Також підприємства не можуть використовувати податкову пільгу у вигляді капіталізації 50% прибутку з причини їх збитковості. Дані колізії є яскравим прикладом не адаптованості та негнучкості законодавства, формальності підходу до сприяння розвитку галузі на державному рівні.

Третій блок причин агрегує причини, типові для галузі. Такими є наступні: надзвичайно високий рівень морального зносу основних засобів на підприємствах; значний ступінь фізичного зносу; відсталість технологій; нецільове використання амортизаційних відрахувань; низький рівень реінвестування у виробництво; виготовлення продукції незадовільної якості; сформовані очікування про довготривале утримання високого рівня світового попиту на металопродукцію, і, як наслідок, отримання виключно за рахунок цього надприбутків (а не за рахунок високої якості продукції); відкладення процесів модернізації виробництва на невизначений термін.

До симптомів кризи у металургійній галузі належать такі: накопичення на складах підприємств продукції у обсязі місячного обсягу виробництва протягом півроку з моменту початку кризи у кінці 2007 року, невиконання планів виробничих програм, наростання нервовості у колективі, передчуття і страх звільнень та невизначеності, різке зниження обсягів виручки і прибутку.

У якості основних факторів кризи можна виділити наступні: зупинка 17 із 36 доменних печей, зниження рентабельності діяльності металургійних підприємств, скорочення кількості працівників, стагнація виробництва, простої виробничих потужностей; загроза банкрутства для багатьох підприємств.

Розглянувши основні проблеми галузі та фактори, які вплинули на їх виникнення, варто намітити основні шляхи виведення галузі із кризового стану:

- 1) стимулювання виробників до прискореної модернізації виробництва через систему заходів які включають:
  - поліпшення макроекономічного становища в країні, створення інституційних та інвестиційних умов для інноваційного розвитку галузі;
  - гармонізація законодавства у сфері сприяння розвитку металургійній галузі;
  - поширення практики державних замовлень на високотехнологічні види продукції;
  - фіскальне стимулювання експорту високоякісної продукції за умов впровадження демотивуючих умов для імпорту похідної металургійної продукції, в тому числі і високотехнологічної продукції, такої як обладнання, автомобілі;
  - впровадження спільних наукових програм та комплексних досліджень і розробок між державою і приватними підприємствами;
  - адаптація європейських принципів партнерства співпраці приватного сектору і держави в межах металургійного комплексу

- 2) оновлення сортаментного ряду за рахунок:
  - випуску нових видів продукції з подальшим зниженням обсягу випуску низькотехнологічної, напівфабричної продукції з метою досягнення гідного конкурентного положення на міжнародному ринку;
  - виготовлення металургійними підприємствами напівфабрикатів, комплектуючих та інших виробів, які стануть початковими предметами праці для інших підприємств обробної галузі;
  - випуск новітньої продукції з прогресивними характеристиками: вищий рівень міцності і надійності, нові фізико-хімічні властивості, нижча собівартість;
- 3) стимулювання розвитку попиту на внутрішньому ринку через такі заходи:
  - реалізація масштабних інфраструктурних проєктів;
  - сприяння імпортозаміщенню високотехнологічної продукції власним виробництвом через тарифне і нетарифне регулювання з боку держави;
    - створення сприятливих умов для виробництва високотехнологічної продукції підприємствами споріднених галузей;
- 4) екологізація металургійного виробництва;
- 5) збалансування інтересів металургійної і інших галузей, налагодження їх співпраці, розбудова реального сектору економіки через залучення прямих інвестицій, зміцнення міжгалузевих коопераційних зв'язків;
- 6) вирішення проблем фінансування металургійної галузі через такі заходи:
  - використання сучасних підходів фінансового менеджменту;
  - боротьба з тенденцією переобтяження договірних відносин металургійних підприємств надлишковою дебіторською заборгованістю;
    - збалансування обсягу дебіторської і кредиторської заборгованості, прагнення до уникнення фінансування нестачі оборотних коштів з причин великої дебіторської заборгованості через залучення кредитних коштів;
- 7) оптимізація товарної і географічної структури експорту металургійної продукції завдяки:
  - розширення меж торгівлі у ЄС;
  - збереження позицій на ринках Близького Сходу і Північної Африки;
  - партнерство з країнами СНГ;
  - прагнення до членства у світових металургійних організація – Світовій організації сталі, Комітеті по сталі.

Наведені у статті аргументи підтверджують те, що реформація металургійної галузі є стратегічно важливим заходом для економіки України. Детальний факторний аналіз причин кризи вкотре підтвердив, що без докорінних технологічних змін, капітального переозброєння галузі, маркетингової переорієнтації гідний вихід на європейські інші ринки буде неможливим. Що стосується пропозицій, то основна увага з боку держави має бути приділена створенню сприятливих законодавчих та інвестиційних умов не лише для металургійного комплексу, а й для всього реального сектору як потенційного партнера і замовника продукції на внутрішньому ринку, а також розгортання активної співпраці із металургійними виробникам через запуск спільних наукових проєктів та фінансування дослідницьких програм. Підприємства галузі в свою чергу мають поставити за мету покрокову модернізацію і повне технологічне оновлення виробничого процесу, покращення якості продукції разом із зниженням собівартості її виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій та дотримання принципів екологічності під час виробництва, налагодження коопераційних зв'язків з вітчизняними підприємствами суміжних галузей.

Література.

1. MetalDaily. Итоги августа на мировом рынке стали. – [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://metaldaily.metalweb.ru/news/news74838.html>
2. UBR.ua Кризис в металлургии вступил в новую фазу. – [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://ubr.ua/market/industrial/krizis-v-metallurgii-vstupil-v-novuu-fazu-149801>
3. Дело.юа В октябре Украина осталась за пределами топ-10 рейтинга worldsteel. – [Електронний ресурс], Режим доступу: https://delo.ua/business/v-oktjabre-ukraina-ostalas-za-predelami-top-10-rejtinga-worldste-325354/?supdated_new=1481836889
4. Зайняте населення за видами економічної діяльності. Державна Служба Статистики України. – [Електронний ресурс], Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm
5. Investfunds. Динаміка цін на сталь. – [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://world.investfunds.ru/indicator/view/1571/>
6. Никифорова В. А. Стратегические направления промышленной политики в металлургической отрасли Украины в посткризисный период. – [Електронний ресурс], Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/41428/st_57_14.pdf?sequence=1
7. Обзор рынка черной металлургии Deloitte. – [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ru/Documents/manufacturing/russian/ru-iron-and-steel-industry-report-ru.pdf>
8. Статистичний збірник. Національні рахунки України за 2015 рік. – Київ, 2017. – 177 с.
9. Украинская металлургия: современные вызовы и перспективы развития: моногр. / А.И. Амоша, В.И. Большаков, А.А. Минаев, Ю.С. Залознова, Л.А. Збарзская, Ю.В. Макогон и др.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 114 с.

References.

1. The results of August in the world steel market, [Online], available at: <http://metaldaily.metalweb.ru/news/news74838.html>
2. The crisis in metallurgy has entered a new phase, [Online], available at: <http://ubr.ua/market/industrial/krizis-v-metallurgii-vstupil-v-novuu-fazu-149801>
3. In October, Ukraine remained outside the top 10 rankings of the worldsteel, [Online], available at: https://delo.ua/business/v-oktjabre-ukraina-ostalas-za-predelami-top-10-rejtinga-worldste-325354/?updated_new=1481836889
4. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Employment by economic activity", [Online], available at: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm
5. Dynamics of prices for steel, [Online], available at: <http://world.investfunds.ru/indicator/view/1571/>
6. Nikiforova, V. A. "Strategic directions of industrial policy in the metallurgical industry of Ukraine in the post-crisis period", [Online], available at: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/41428/st_57_14.pdf?sequence=1
7. Steel Market Overview, [Online], available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ru/Documents/manufacturing/russian/ru-iron-and-steel-industry-report-ru.pdfch>
8. Statistical Yearbook. National Accounts of Ukraine for 2015, Kyiv, Ukraine, p. 177.
9. Amosha, A.I. Bol'shakov, V.I. Minaev, A.A. Zaloznova, Ju.S. Zbarazskaja, L.A. Makogon, Ju.V. and others (2013), *Ukrainskaja metallurgija: sovremennye vyzovy i perspektivy razvittija* [Ukrainian metallurgy: modern challenges and development prospects], NAN Ukrainy, In-t jekonomiki prom-sti., Doneck, Ukraine, p. 114.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2017 р.

Бропу

ТОВ "ДКС Центр"